

Kalevala -eepos teatterin lavalla.

Suomennos Natalia Bogdanova Julia Jakovlevan osallistuessa

Haluaisimme esittää teille virtuaalisen luennon aiheesta Kalevala-eepos teatterin lavalla. Se on lyhyt katsaus Petroskoin teattereiden pääesityksiin, jotka perustuvat Kalevalaan. Luennosta tuli Kalevalan mosaiikki –vuosifestivaalin loppuvaihe ja se on omistettu suomalaiselle tiedemiehelle, folkloristille ja lääkärielle Elias Lönnrotille; jonka syntymäpäivää vietetään 9 huhtikuuta.

Ensimmäisenä merkittävänä Kalevalan aiheisiin perustuvana esityksenä oli Karjalan kansallinen baletti Sampo, joka luotiin vuonna 1959. Sen säveltäjä on Neuvostoliiton kansantaiteilija Helmer-Rainer Sinisalo. Sampo-baletin karjalaisen luonnetta välittävä sävelmä oli pitkään Karjalan radion kutsumerkkinä.

Baletin esitykseen osallistuivat moskovalainen koreografi Igor Smirnov ja Permin koreografisesta opistosta valmistuneet opiskelijat, joista tuli myöhemmin Karjalan Musiikkiteatterin balettilisteja. Vuonna 1959 Sampo –baletin ensi-ilta avasi Moskovassa pidetyt Karjalan taiteen päivät. Se esitettiin menestyksekkäästi monissa Venäjän ja Suomen kaupungeissa. Vuonna 2000 Savonlinnassa, arvostetuimmalla kansainvälisellä oopperamusiikin festivaalilla oli uuden Sampo –baletin ensi-ilta. Valitettavasti se oli yksi legendaarisen karjalaisen baletin viimeisistä esityksistä.

Koko historiansa ajan Karjalan Kansallisteatterin parhaat ohjaajat ja näyttelijät esittivät yleisölleen Kalevalan-eeposta. Karjalan Kansallisteatteri on perustettu vuonna 1932. Vuonna 1935 sen lavalla jo esitettiin suomalaisten näytelmäkirjailijoiden näytelmät: Larin Kyöstin Lemminkäinen ja Aleksis Kiven Kullervo. Lemminkäinen -näytelmän ohjasi Kansallisteatterin ensimmäinen johtaja Kuuno Sevander. Se oli musikaalinen esitys ja sitä säestettiin vanhoilla karjalaisilla kansanlauluilla ja valitusvirseillä. Esityksessä näyttelivät Hannes Salmi, Daria Karpova ja Eva Myryläinen.

Eepoksen traagisimman ja monimerkityksisimman sankarin - orja Kullervon - nimestä on tullut Kansallisteatterin symboli. Kullervo-näytelmä oli monta vuotta sen ohjelmistossa ja historiallisesta ajanjaksosta riippuen sillä on ollut eri semanttinen värytys.

Tärkeänä tapahtumana teatterin elämässä oli Alexis Kiven Kullervo -tragedian lavastaminen vuonna 1935, joka oli erityisesti suosittu yleisön keskuudessa. Ragnar Nyström, runoilija ja näytelmäkirjailija, teatterin ensimmäinen taiteellinen johtaja ja pääjohtaja, oli tämän näytelmän lavastusjohtaja. Näytelmää säesti Viktor

Gudkovin johtaman kanteleorkesterin musiikki. Tässä esityksessä Kullervon roolissa näytteli kuuluisa näyttelijä Sulo Tuorila. Muita rooleja esittivät Irja Remšueva, Toivo Romppainen, Julius Kallio, Matti Lubovin, Jalo Metsola, Irja Takala ja Nelli Beckman. Esitys oli erittäin suosittu sekä Petroskoissa että Karjalan taiteen päivillä Leningradissa vuonna 1937. Walter Sunin ja Sulo Tuorilan ohjaaman Kullervo-näytelmän toinen syntymä tapahtui 1940-luvun lopulla. Sodanjälkeisen poliittisen tilanteen vuoksi Kullervo -tragediaa kritisoitiin ja se poistettiin teatterin ohjelmistosta.

Kullervo-esityksen kolmas syntymä liittyy Karjalan Kansallisteatterin uuden rakennuksen avaamiseen vuonna 1965. Tätä tapahtumaa juhlittiin Toivo Haimin ohjaamalla suomalaisen kirjailijan Juho Erkon tragediaan perustuvalla Kullervo -näytelmällä. Puvujen suunnittelijana oli kuluisa Kalevala –epoksen taiteilija Tamara Jufa. Kapellimestari Marlen Nokelainen, kuuluisan suomalaisen Manok – lauluryhmän johtaja, säesti näytelmää. Kullervo –esityksessä soi suomalaissäveltäjä Jean Sibeliuksen koskettava musiikki ja näyttelivät vakuuttavasti Kansallisteatterin parhaat näyttelijät: Pekka Mikšijev, Daria Karpova, Toivo Lankinen, Sulo Tuorila, Yrjö Humppi, Emma Hippeläinen, Sanni Bocharnikova, Matti Ljubovin, Toivo Haimi, Erna Berg, Henri Routtu, Irja Takala ja Vieno Kettunen.

Karjalaisen ja suomalaisen kulttuurin yhteisenä lähteenä Kalevala –eepos luo ystävyden ilmapiiriä. Karjalan ja Suomen ohjaajien ja näyttelijöiden yhteistyö on hyvä ja pitkäaikainen perinne. Niinpä vuonna 1974 suomalainen ohjaaja Kurt Nuotio kutsuttiin Kansallisteatteriin sovittamaan lavalle Kalevala –näytelmän. Sen suunnittelijana oli tunnettu kuvanveistäjä ja teatterisuunnittelija Leo Lankinen, koreografiset numerot on lavastanut legendaarinen koreografi Viola Malmi.

Näytelmän katselijat näkivät suuren eepoksen sankareita uudella tavalla. Ohjaaja Kurt Nuotio sanoi: ”Nautin harjoituksista. Suomalaisen teatterin näyttelijät ovat työläisiä, he toteuttavat tarkasti ohjaajan suunnitelman. Joka vuosi näyttelijäkunta lähtee kiertueelle Kalevalan ympärille, riimulaulajien kotimaahan. Monet näyttelijät ovat kuulleet kalevalalaisten laulujen livenä, mikä epäilemättä auttaa heitä näytelmän työssään.”

Tässä näytelmässä oli joukko lahjakkaita näyttelijöitä: Pauli Rinne, Pekka Mikšijev, Daria Karpova, Liisa Tomberg, Vieno Kettunen, Erna Lund, Viljo Vesa, Orvo Björninen, Viljo Ahvonen, Pauli Vaklin, Leo Närja ja Viola Pekkanen. Se oli esitetty menestyksekkäästi Moskovassa, Suomessa ja Ruotsissa.

1980-1990-luvulla yleisö näki näyttämöllä Karjalan kansankirjailija Armas Mišinin näytelmäsatuun perustuvan Neito Pohjolan nuolet ja Tuonelan joutsen -nimisen filosofisen esityksen, joka perustuu Eino Leinon musiikki- ja runodraamaan.

21. vuosisata Kansallisteatterissa on merkitty uusilla Kalevala-esityksillä. Pietarilaisen ohjaajan Andrei Andreevin mukaan teatteriesityksessä nimeltä ”Kalevala: Maailman luominen. Ensimmäinen ja toinen laulu” hän yritti katsoa eeposta uudella tavalla, ”tuhota Kalevalan kuvan” Kalevalan hyväksi, joten lopulta se herättäisi suurta kiinnostusta yleisössä ja nuoret ottaisivat kirjan käteensä ja lukisivat sen loppuun asti. Näytelmä, joka on ensimmäistä kertaa esittänyt epätavallisella tavalla maailman alkuperästä kertovia ja vaikeasti lavastettavia runoja, palkittiin Kulthaevonen- ja Iso kynttilä- kansainvälisten teatterifestivaalien palkinnoilla näyttelijöiden korkeasta esiintymistaidosta, omaperäisestä ohjauksesta, lavastuksesta ja puvuista.

Vuonna 2012 teatteri esitti Kalevala. Episodeja –nimisen innovatiivisen näytelmän karjalaksi ja suomeksi. Yhdistämällä runouden, kansanperinteen ja modernin musiikin, koreografiset numerot ja vanhat valokuvat ja videoinstallaatiot, joissa oli eepokseen pohjautuvia maalauksia, esitys loi eepoksen erikoistunnelman. Ohjaaja oli pietarilainen Oleg Nikolaenko, rooleissa esiintyivät näyttelijät Elina Veselova, Tamara Voronova, Andrei Gorškov, Aleksanteri ja Julia Kuikka, Sergei Lavrenov, Vladimir Matvejev ja Eila Hidman. Tähän mennessä moderniin teknologiaan perustuva ainutlaatuinen esitys nimeltä ”Kalevala. Episodeja” on katsottavissa virtuaaliversiossa.

Karjalan tasavallan Nukketeatterin ohjaajat, näyttelijät ja taiteilijat tutustuttavat lapsia Kalevalan runouteen nukkekielen ilmaisukeinoilla.

Jo vuonna 1947 nukketeatterin historiaan tuli Aleksei Koganin ohjaama ensimmäinen Kalevalaan perustuva ”Tarina punaisesta auringosta, kirkkaasta kuusta ja pahasta noidasta Louhista”, jonka säveltäjänä oli yksi Karjalan ensimmäisistä kansansäveltäjistä Ruvim Pergament.

1960-luvulla laaja venäläinen lapsiyleisö tutustui Gennady Lankisen eepoksen pohjalta tekemiin nukkesankareihin Yuri Andreevin Noita Louhi -näytelmässä. Se näytettiin onnistuneesti televisiossa.

Teatterin myöhempiä esityksiä varten tehtyjen nukkejen taiteellisesta arvosta kertoo se, että nuket ja nukkepiirroksat säilytetään nyt Karjalan Taidemuseon kokoelmassa. Ne ovat upeita sankareita, jotka taiteilijat Vjatšeslav Poljakov ja Khristina Skaldina ovat taidokkaasti veistäneet puusta Veniamin Sovetovin

ohjaamaan Lauhu Sammosta –näytelmää varten. Lisäksi niiden joukossa on upeita Kalevala-hahmojen nukkeja, jotka taiteilija Tamara Jufa on tehnyt Juri Andreevin ohjaamaa Kalevalan kuvat –näytelmää varten. Tätä esitystä vuodelta 1989 pidetään teatterin menestyksenä. Siinä soitettiin säveltäjä Gelmer Sinisalon ja Aleksandr Beloborodovin musiikkia. Näyttelijät Aleksandr Dovbnya ja Ljudmila Terentjeva tekivät esityksestä näyttävä ja lapsille ymmärrettävä.

Vuonna 2003 Nukketeatterissa esitettiin Ljubov Birjukovan ohjaama loistava Kullervo-näytelmä, jossa soi säveltäjä Sergei Stangritin musiikki. Näytelmässä esiintyvät Nikolai Terentjev, Aleksandr Dovbnya, Tatjana Matskevitš ja Ljubov Birjukova auttoivat nuoria ja aikuisia katsojia oppimaan moraalisia sääntöjä Kullervon traagisesta tarinasta uppoutumalla Kalevala-epoksen muinaiseen maailmaan. Esitys sai Karjalan Äänisen naamio -teatteripalkinnon ja voitti Kugu sorta - kansainvälisellä teatterifestivaalilla.

Tällä hetkellä Karjalan nukketeatterin ohjelmistoon kuuluu aikuisille tarkoitettu näytelmä Kalevala.Runot, jonka on sovittanut valkovenäläinen ohjaaja Oleg Žjugžda. Näytelmä, kuten monetkin viime vuosien näytelmät, on epätavallinen. Eepoksen sankarien tunteita ei välitetä sanoilla vaan käytetään ele- ja ilmekieltä.

Kutsumme teidät katsomaan Petroskoin teattereiden esityksiä, jotka tarjoavat modernin ja omaperäisen tulkinnan karjalais-suomalaisen Kalevala -epoksen muinaisista ja samalla ajankohtaisista runoista.